

ДУМКА ПРО ТРЕТЄ ПОКОЛІННЯ СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

С. Ф. Клепко

Досліджуються способи формулювання змісту й завдань Державного стандарту початкової загальної освіти (ДСПЗО), аналізуються його друга версія (2011), структура документа, у якому вона подана, та її компонента – «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів». Доводиться, що стандарт укладено на основі аморфних і заплутаних уявлень про систему компетентностей, яку мають опанувати діти у початковій школі; показується «безцінність» українського стандарту: ігнорування в ньому понять «доброта», «чесність», «краса», «добро», «зло», «справедливість», «свобода», «свобода вибору релігії», «майбутнє людини», «творці майбутнього». Визначається освітній стандарт як засіб, що забезпечує успішну й доступну дорожню карту для вчителів, батьків та учнів. Пропонується моделювати новий ДСПЗО («третє покоління стандарту»), зокрема, його систему ключових і предметних компетентностей, на основі відомих зразків міжнародних проектів та досвіду стандартизації змісту середньої освіти в США.

Ключові слова: Державний стандарт, початкова загальна освіта, державні вимоги, загальноосвітня підготовка учнів, система компетентностей, цінності, курикулум, освітній стандарт, досвід стандартизації.

Клепко С. Ф. Размышления о третьем поколении стандарта начального общего образования
Исследуются способы формулировки содержания и задач Государственного стандарта начального общего образования (ГСНОО), анализируются его вторая версия (2011), структура документа, в котором она представлена, и ее компонента – «Государственные требования к уровню общеобразовательной подготовки учащихся». Доказывается, что стандарт составлен на основе аморфных и запутанных представлений о системе компетентностей, которой должны овладевать дети в начальной школе; показывается «безценность» украинского стандарта: игнорирование в нем понятий «доброта», «честность», «красота», «добро», «зло», «справедливость», «свобода», «свобода выбора религии», «будущее человека», «творцы будущего». Определяется образовательный стандарт как средство, обеспечивающее успешную и доступную дорожную карту для учителей, родителей и учеников. Предлагается моделировать новый стандарт начального общего образования («третье поколение стандарта»), в частности, его систему ключевых и предметных компетентностей, на основе известных образцов международных проектов и опыта стандартизации содержания среднего образования в США.

Ключевые слова: Государственный стандарт, начальное общее образование, государственные требования, общеобразовательная подготовка учащихся, система компетенций, ценности, курикулум, образовательный стандарт, опыт стандартизации.

Klepko S. F. Reflections on the Third-Generation Standard of Primary Education

This paper investigates the methods of the formulation of the content and tasks of the State standards of the primary and secondary education (SSPSE), analyzes its second version (2011) from the point of view of the structure of document it is presented and analysis of its component, "State Requirements for the Level of the Secondary Education Academic Level". It is argued that standard is built on the basis of amorphous and tangled imagination about system of competencies children of primary school should learn; it is shown the valueless of Ukrainian standard: ignoring the notion of "kindness", "freedom of religion choose", "future of the person", "master of the future".

Standard is defined as means to provide successful and accessible road map for teachers, parents and students; with this purpose the new SSPSE (the third generation of standard) needs to write out the system of key and subject competencies, guided on well-known samples of international projects and experience of almost fifty projects of standardization of the content of secondary education in the USA.

Keywords: state standards, primary general education, state requirements, secondary education of students, the system of competencies, values, Curriculum, educational standard, the experience of standardization.

Клепко Сергій Федорович, доктор філософських наук, доцент, проректор із наукової роботи, завідувач кафедри філософії та економіки освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського

«... ні ми, ні предмети нічого не виграємо тільки з того, що їм притаманне буття. Важливим є зміст, важливо, чи істинний він. Те, що предмети просто є наявними, ще не рятує їх: прийде час, і суще стане несущим».

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель [1]

За недовгий час від старту 1 вересня 2012 р. другого покоління **Державного стандарту початкової загальної освіти** з'явився шквал критичних публікацій про сучасну українську початкову школу, про її програми та підручники, про ті труднощі, з якими стикаються діти, батьки і вчителі у процесі навчання за ними. Потрібне окреме системне розслідування, щоб показати, наскільки в цих бідах винен стандарт і як він перейшов у програми, підручники, зрештою, у навчальний процес та його результати. Це завдання для великої праці.

Метою ж цієї статті є фрагментарний аналіз суцього тексту Державного стандарту початкової загальної освіти (далі – ДСПЗО) – актуальний з огляду на те, що вже розпочався «прискорений марш» розроблення третього покоління стандартів початкової освіти, і попередити можливі помилки вкрай необхідно.

Вступ

У наш час про будь-яку суспільну проблему висловлюватися за допомогою лаконічного тексту є справою невдячною, оскільки в такий спосіб важко достатньо проаргументувати ті чи інші тези. Усі суспільні проблеми наскільки хронічно запущені, що марно сподіватися на їх швидке розв'язання в жанрі дво- або триходових шахових композицій.

Розглядаючи проблеми початкової загальної освіти як «перевального пункту» в системі освіти між дитинством дошкільця та основною і старшою школами, слід зазначити, що їх неймовірно багато щодо цієї ланки найобов'язковішої освіти. Аби з'ясувати ці проблеми, потрібно перш за все окреслити «стандартну» філософію української початкової освіти, тобто ту сукупність принципів, яка визначає діяльність усіх учителів, освітянських керівників і учених, причетних до початкової школи.

Для цього насамперед необхідно зрозуміти державний стандарт початкової загальної освіти як документально оформлений синтез усієї української науки, філософії, педагогіки стосовно української початкової освіти.

Нагадаю, що відповідно до Постанови КМУ від 20 квітня 2011 р. № 462 «Про затвердження Державного стандарту

початкової загальної освіти» Державний стандарт початкової загальної освіти впроваджується з 1 вересня 2012 року [2]. У цей день за новими освітніми стандартами другого покоління розпочали працювати 430 тис. першокласників України, що було справедливо поціноване як початок чергового грандіозного масового експерименту в українській школі [3]. Це друге покоління ДСПЗО породжувало питання: чим він відрізняється від попереднього? Які новації несе, які його особливості? Як зміняться випускники початкової школи, навчаючись за новими стандартами, чим вони відрізнятимуться від випускників попередніх років? Що батькам очікувати від своїх дітей у початковій школі і що їм очікувати для своїх дітей від початкової школи? І не менш важливе теоретичне питання – якими є філософія і методологія нової версії ДСПЗО?

Під час «прискореного маршу» розроблення стандартів лише у поодиноких виступах звучали попередження про авантюризм укладання нових стандартів за старим механізмом, використовуваним Міністерством освіти вже понад десятиліття. Нова хвиля стандартизації ЗСО у 2010–2011 рр. прокотилася ще швидше, ніж перша така хвиля у 2001–2004 рр., і в ще більших масштабах повторила чи скопіювала її хиби. На сучасному етапі, коли розпочалася нова хвиля аналізу й розроблення нової версії стандарту для початкової школи (його третього покоління), потрібно уважно заглибитися в історію української стандартизації освіти та її продукти.

«Українська початкова школа готова працювати за новими освітніми стандартами, які запроваджуються з 1 вересня 2012 року», – заявляв тодішній міністр освіти, науки, молоді і спорту Д. Табачник на засіданні колегії Міносвіти. Згідно з новим державним стандартом, із 2012–2013 н. р. *всі діти в Україні почали вивчати іноземну мову* із першого класу, з другого – інформатику, зросла кількість годин фізкультури до трьох на тиждень, скасовувалося виставлення оцінок за цей предмет, а також запроваджувався урок «перебування на свіжому повітрі». Решта уроків включала по дві «фіззарядкові паузи». Загалом 50 %

навчального навантаження, відповідно до нових стандартів, було обов'язковим, а решта предметів віддавалася «на розгляд педагогічних колективів». Другу версію стандарту Д. Табачник назвав «лінгвістичною революцією», оскільки з 5 класу (а саме з 1 вересня 2013 р.) в усіх школах України впроваджувалося вивчення другої іноземної мови. Міністр пишався: «Було пройдено шлях від створення стандарту і його затвердження до створення нових українських підручників і перепідготовки вчителів».

Однак Павло Полянський «нові» стандарти Табачника не визнав новими, оскільки, на його думку, «99 відсотків того, що є у стандартах, ну, може, 90 відсотків – це, власне, те, що було у попередній редакції. Так само і хиби попередніх редакцій усунуто не було». Не відбулося, на його думку, і «лінгвістичної революції», про яку говорив Д. Табачник. Лілія Гриневич вказала, що вивчення англійської мови з 1 класу вже практикувалося у багатьох школах України, але головна проблема – це брак учителів, які можуть викладати англійську мову, оскільки праця вчителя залишається в Україні вкрай низькооплачуваною [4].

Основним із недоліків цього стандарту експерти визнали незбалансованість програм і перевантаження неактуальною інформацією навчальних планів, що знеохочує дитину до навчання. У 1 класі дитину, котра щойно навчилася читати, очікував вал абстрактних понять, які пропонують видані за цим стандартом програми і підручники, не відповідаючи при цьому її психофізіологічним особливостям.

Великим дискусійним питанням було запровадження «Сходинок до інформатики» для другокласників, дітей 7-річного віку, коли рекомендації багатьох організацій, які займаються охороною здоров'я дітей, вважають, що дитині варто починати інтенсивно працювати з комп'ютером із 10-річного віку. Опоненти ж зазначали, що діти вже в 6–7 років абсолютно вільно володіють комп'ютерною технікою, а нормою сьогодення є використання при навчанні багатьох розвивальних ігор.

Але ці новації нового ДСПЗО – вивчення іноземної мови, інформатики, три години фізкультури на тиждень, урок «перебування на свіжому повітрі», «фіззарядкові паузи» – не змінили способи формулювання змісту і завдань Державного стандарту початкової загальної освіти, аналіз другої версії якого обмежимо вивченням структури документа, у якому він поданий, та аналізом одного з його компонентів – «Державних

вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів».

1. Структура другої версії ДСПЗО

Почнімо аналіз змісту другої версії Державного стандарту початкової загальної освіти з опису структури документа, у якому він поданий.

Текст ДСПЗО, який додається до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462, складається з двох розділів: «Загальні положення» (С. 5–7), «Базовий навчальний план» (С. 7–15) та двох «Додатків до Державного стандарту» (подаємо назви додатків відповідно до назв, уживаних у тексті ДСПЗО): «Додаток 1 до Державного стандарту «Базовий навчальний план» (С. 16); «Додаток 2 до Державного стандарту «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» (С. 17–43) (табл. 1).

Розділ «Базовий навчальний план» (С. 7–15) включає підрозділи, що містять описи семи «освітніх галузей»:

Освітня галузь «Мови і літератури» (С. 8–11);

Освітня галузь «Математика» (С. 11–12);

Освітня галузь «Природознавство» (С. 11–12);

Освітня галузь «Суспільствознавство» (С. 12–13);

Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура» (С. 13–14);

Освітня галузь «Технології» (С. 14–15);

Освітня галузь «Мистецтво» (С. 15).

Водночас у розділі ДСПЗО «Загальні положення» (С. 7) заявлено, що «Державний стандарт складається із:

(а) Базового навчального плану початкової загальної освіти згідно з додатком 1 (далі – Базовий навчальний план);

(б) загальної характеристики інваріантної та варіативної складових змісту початкової загальної освіти;

(в) державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів згідно з додатком 2».

Нумерацію (а), (б), (в) для складових ДСПЗО введено автором статті з метою точного опису структури стандарту. Місцезнаходження складових ДСПЗО (а) «Базовий навчальний план» та (в) «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» чітко вказано у його структурі, проте не зрозуміло, де шукати складову (б) ДСПЗО – «Загальна характеристика інваріантної та варіативної складових змісту початкової загальної освіти». Залишається лише здогадуватися, що вона розсіяна-розвіяна по всьому тексту-документу ДСПЗО.

Структура другої версії ДСПЗО

Компоненти документа тексту ДСПЗО	Назва Компонента документа тексту ДСПЗО	Обсяг у сторінках
Розділ 1	«Загальні положення» (С. 5–7).	2
Розділ 2	«Базовий навчальний план» (С. 7–15).	8
Підрозділи Розділу 2	Освітня галузь «Мови і літератури» (С. 8–11);	
	Освітня галузь «Математика» (С. 11–12);	
	Освітня галузь «Природознавство» (С. 11–12);	
	Освітня галузь «Суспільствознавство» (С. 12–13);	
	Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура» (С. 13–14);	
	Освітня галузь «Технології» (С. 14–15);	
	Освітня галузь «Мистецтво» (С.15).	
Додаток 1	Додаток 1 до Державного стандарту «Базовий навчальний план» (С. 16).	1
Додаток 2	Додаток 2 до Державного стандарту «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» (С. 17–43).	26

Залишається не зрозумілим, чому складові Державного стандарту «Базовий навчальний план» та «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» у структурі документа названі «Додатками до Державного стандарту», адже «додатками» називається «все те, що не увійшло в основний текст». Отже, «Базовий навчальний план» і «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» одночасно є «додатками до Державного стандарту» та його складовими. Ніби дрібниця – точність визначень назв розділів документа, проте від неї залежить функціональна точність цього документа та його адресна спрямованість.

Не зосереджуючись на аналізі «Загальних положень» ДСПЗО, вкажемо: у них заявлено, що цей Державний стандарт початкової загальної освіти «вживатиме терміни у заявлених значеннях», і про ці терміни поговоримо відразу.

2. «Словничок» ДСПЗО: плутанина з поняттями «компетентність» і «компетенція»

Понятійний апарат, яким описується початкова освіта в освітньому управлінні

та педагогічній науці, є надзвичайно широким, оскільки охоплює процес розвитку дітей, дидактику, зміст знань, що їх опановує учень у школі. Проте розробники аналізованого Державного стандарту у його розділі «Загальні положення» зпоміж тисяч термінів, що мають значення для початкової освіти, надають її «словничок» із тлумаченнями чотирнадцяти термінів, обравши лише терміни «компетентність» та «компетенція» і похідні від них.

Назвимо їх так, як вони подані у тексті ДСПЗО:

1. Громадянська компетентність.
2. Ключова компетентність.
3. Ключова компетенція.
4. Компетентнісний підхід.
5. Компетентність.
6. Компетенція.
7. Комунікативна компетентність.
8. Міжпредметна компетентність.
9. Міжпредметні естетичні компетентності.
10. Предметна компетентність.
11. Предметна компетенція.
12. Предметна математична компетентність.

13. Предметна природознавча компетентність.

14. Соціальна компетентність.

У словник документа, як правило, вносяться ті терміни, що потім широко в ньому використовуються. Із 7 650 слів тексту ДСПЗО (ураховуючи і його «словничок») загалом трапляються тільки 34 слововживання слів з основою «компетентн_» і 6 випадків – із основою «компетенц_», тобто «словничок» пояснює лише 0,522 % тексту ДСПЗО.

Огляд використання цих понять в описах цілей освітніх галузей показує, що в ДСПЗО, зрештою, ототожнюються поняття «ключові компетенції» і «ключові компетентності», а також те, що в тексті ДСПЗО використовуються не визначені ні в «словничку», ні в решті тексту документа такі компетентності:

«пізнавальна компетентність»,

«здоров'язбережувальна компетентність»,

«читацька компетентність учнів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентності»,

технологічна, інформаційно-комунікаційна та основні компетентності, формування і розвиток яких в учнів є метою освітньої галузі «Технології».

Парадоксальним є те, що при формулюванні мети освітньої галузі «Мистецтво» (формування й розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду) розробники ДСПЗО не використовують поняття, які були сформульовані у «словничку». Тобто в стандарті подано аморфне й заплутане уявлення про систему компетентностей, що її мають опанувати діти у початковій школі. Не деталізуючи можливе бачення такої системи, зазначимо, що в новому ДСПЗО від початку потрібно чітко виписати систему ключових і предметних компетентностей, спираючись на добре відомі зразки міжнародних проектів.

3. «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів»

Можливо, вказані теоретичні прорахунки подолано в тій частині ДСПЗО, «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів», де визначені компетентності мають моделюватися за допомогою конкретних вимог?

Ця частина (Додаток 2 до Державного стандарту) займає більше від половини всього обсягу ДСПЗО і є ключовою частиною Стандарту. Вона подана у вигляді таблиці з двох колонок. Перша колонка

під заголовком «Зміст початкової загальної освіти» інформує, що має вивчатися у початковій школі, а друга – «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» – що вимагатиметься школою від учнів. Таблиця побудована як лінійна послідовність зміст початкової загальної освіти за освітніми галузями, а більшість з останніх комплектуються за «змістовими лініями».

Ця частина ДСПЗО «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» (Додаток 2), за моїми підрахунками, містить 246 «державних вимог» до учнів початкової школи. Наведімо деякі приклади цих вимог:

– брати участь у природоохоронній діяльності;

– виготовляти народну іграшку (ляльку);

– визначати площу фігури за допомогою палетки;

– виконувати правила поведінки у природі;

– дотримуватися народних традицій у ставленні людини до природи;

– застосовувати здобуті знання про текст у процесі побудови власних висловлювань;

– знати достатню кількість лексичних одиниць і уміти використовувати їх для вираження основних комунікативних потреб;

– знати розташування рідного краю на карті України;

– керувати собою і розв'язувати життєві конфлікти, протистояти негативному впливу оточення;

– мати уявлення про: фізичну культуру як засіб підвищення функціональних можливостей організму, складову здорового способу життя; фізичні вправи та їх вплив на фізичний розвиток людини; історію олімпійських ігор; основні прийоми та способи самоконтролю; спортивні традиції українського народу;

– розпізнавати найхарактерніші рослини і тварини своєї природної зони;

– розуміти значення мови в житті кожного народу, української мови як державної;

– уміти будувати діалог з урахуванням ситуації та учасників спілкування;

– уміти каліграфічно й грамотно списувати і писати з голосу тексти з дотриманням вивчених правил орфографії і пунктуації;

– уміти образно формулювати творчий задум;

– усвідомлювати необхідність толерантного ставлення до різних країн і народів.

Як бачимо, державні вимоги до рівня

Частотність використання «імперативів» державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Імператив із «Державних вимог...»	Кількість випадків їх використання у тексті
1. Уміти	55
2. Знати	37
3. Мати уявлення	32
4. Розуміти	28
5. Застосовувати	21
6. Визначати	18
7. Виконувати	15
8. Дотримуватися	12
9. Розпізнавати	12
10. Усвідомлювати	7
11. Розв'язувати	5
12. Конструювати	2
13. Виготовляти	2
Усього	246

загальноосвітньої підготовки учнів формулюються за допомогою таких тринадцяти «імперативів» (табл. 2).

Щодо змісту і формулювань цих державних вимог можемо висунути найрізноманітніші інтерпретації, але обмежмося двома зауваженнями.

Перше. Якщо в західних країнах у початковій освіті наголос ставиться на виробленні в школярів дослідницьких навичок, оскільки молодші школярі є природженими дослідниками, то в державних вимогах українського стандарту освіти про це ані слова. Жодної вимоги «досліджувати». Можлива думка, що вимоги 1–13 і є в сукупності вимога «досліджувати». У такому разі повинна бути заява про формування дослідницької компетентності. Однак її немає.

Друге. Чи орієнтує стандарт на освоєння компетентностей, які є суб'єктивно актуальними для молодших школярів? Не будемо говорити про великі проблеми освітньої галузі «Природознавство», формування природознавчої компетентності, про що вже повідомлялося у педагогічній пресі. Головне – друга версія ДСПЗО уникає формування фундаментальних цінностей демократичного суспільства, а «діти і молоді люди» не «розглядаються

як творці майбутнього, котрі мають свої права». Розгляньмо це детальніше.

4. Порівняння фінського курикулуму і ДСПЗО

Останнім часом багато дослідників намагаються віднайти секрети досягнень фінської освіти. Передусім звертають увагу на особливості змісту і процесу розроблення шкільного фінського курикулуму. Візьмімо до уваги лише одну паралель порівняння фінського курикулуму і ДСПЗО. В Основному курикулумі для загальноосвітньої школи Фінляндії, зокрема, заявлено:

«На нижньому щаблі учні розглядають шляхи підтримки справедливості і прав людини. Вони освоюють поняття свободи вибору релігії. Діти і молоді люди розглядаються як творці майбутнього, котрі мають свої права» [5, с. 46].

Цих ідей і навіть таких слів не віднайти в українському стандарті освіти. Слова і поняття «релігія» взагалі немає у його тексті, як і слів та словосполучень «добро», «зло», «справедливість», «свобода», «свобода вибору релігії», «творці майбутнього». Власне, у ДСПЗО не знайти жодного слова про майбутнє. Щодо поняття «права» маємо чотири випадки його використання: діти повинні «знати

права споживача»; «знати ... права дитини на здоров'я в сім'ї та суспільстві»; «мати уявлення ... про загальновізані права людини та рівноправність»; «знати ... основні права та обов'язки громадянина». Проте за цим стандартом діти мають знати 24 «правила» й у багатьох випадках уміти поводити себе «правильно», 5 разів демонструвати «правильність».

Щоб попередити можливі звинувачення у марному буквоїдстві, процитую фрагмент рекомендацій з Основного курикулуму для загальноосвітньої школи Фінляндії, аби вияснити всю серйозність проблеми «безцінності» українського стандарту. У фінському стандарті заявлено: «Ми повинні мати про запас досить часу для розгляду таких питань, як релігія, розрив відносин із батьками, тісні взаємини з людьми, майбутнє людини та її цілі. Важливим інструментом для роз'яснення цінностей є проведення дискусій про моральність. Основою для дискусій є основні цінності класичного періоду: доброта, чесність і краса. Елементи цінностей нашого часу впливають з основних класичних цінностей, а також із поваги до людської гідності і самого життя» [там само, с. 3].

Таких рекомендацій у ДСПЗО не знайти. Якщо стандарт «української нової початкової школи» укладено без слів «доброта», «чесність», «краса», «майбутнє людини», «добро», «зло», «справедливість», «свобода», «свобода вибору релігії», «творці майбутнього», то, мабуть, нам ще довго чекати фінського добробуту.

5. Основне повідомлення другої версії ДСПЗО

Спробуймо тепер реконструювати основне повідомлення Державного стандарту початкової загальної освіти для суспільства. У чому його головний меседж? У тексті ДСПЗО передусім заявлено, що він «ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти». Проте як реалізуватиметься принцип особистісно зорієнтованого навчання, з тексту ДЗСПО не можна встановити. А компетентісний підхід вичерпується загальними декларативними положеннями. Когерентності між неупорядкованими сукупностями компетентностей і 246-ма державними вимогами побачити не вдається.

У чому новизна «української нової початкової школи»? Які схеми прориву забезпечує ДСПЗО? Окрім тривіального принципу особистісно зорієнтованого навчання (без роз'яснення, як учитель

може його здійснювати) та формально проголошеного компетентісного підходу нічого нового в цьому документі не помічаємо, а ґрунтовних пояснень їхнього задуму від укладачів стандартів не надійшло.

Далі аналіз можна провести за трьома питаннями:

1. Що могло бути і що потрібно, щоб було в ДСПЗО?
2. Чому так сталося?
3. Що робити?

«Телеграфні» відповіді надаю у сподіванні, що згодом до відповідей на ці питання вдасться повернутися детальніше, а також у надії, що до пошуку відповідей долучаться читачі.

1). Що могло бути і що потрібно, щоб було в ДСПЗО?

Навесні 2014 р. мою увагу привернуло фото в Інтернеті: дівчинка читає книжку «Що таке добро і зло?», автором якої є французький філософ Оскар Беніф'є. Запитав Наталію Вяткіну, яка додала у Фейсбуці три фотографії «після «Книжкового Арсеналу!»: «А скільки років дівчинці?».

Серія книг Оскара Беніф'є
"Давай обговоримо"

Наталія Вяткіна написала:

«Мої онуці Єві – 8 років. Узагалі-то я особливо не зважаю на школу. Вона, до речі, непогана. Дітьми там справді займаються. У мене просто завжди є своя програма. Усюди беру Єву із собою. На «Книжковому Арсеналі» ми були вже втретє. Цього разу був найбільший вибір для дітей. Серія книжок про свободу, про спільне життя, про «Я», про почуття і емоції, – це все твори французького філософа Оскара Беніф'є. Усіх книжок не купили, бо гроші скінчилися (кожна – 55 грн). Але й тих шести вистачило. «Что такое знание?» – це перше, що вона вибрала сама. Дітей було багато, і всі вибирали собі книжки. Проводилися майстер-класи, пов'язані із сучасними технологіями, наукою. Прикро, що це тільки в Києві, і то не всі батьки водять дітей і можуть купити книжки. Вразила також довжелезна черга в Арсенал на вулиці. А також те, скільки людей були присутні на презентаціях української дитячої літератури. Не кажучи вже про кількість презентацій зарубіжних письменників!».

Добре, що українську школу, для якої стандарт «української нової початкової школи» (2011) укладено без слів «доброта», «чесність», «краса», «майбутнє людини», «добро», «зло», «справедливість», «свобода», «свобода вибору релігії», «творчі майбутнього»..., може врятувати хоча б «Книжковий Арсенал», забезпечуючи шкільну молодь книжками із потрібних питань.

Тому варто у ДСПЗО включити ті навчальні практики, які допомагатимуть нашим дітям бути людянішими. Річард Прінг / Richard Pring у книзі про особистість і соціальне виховання в навчальних програмах – *«Personal and social education in the curriculum»* – цитує лист, який посилав учителям у перший день навчального року директор однієї післявоєнної американської середньої школи:

«Дорогий Учителю,

Я пережив концтабір. Мої очі бачили, що не повинна бачити жодна людина:

газові камери, побудовані навченими інженерами;

дітей, яких отруювали освічені лікарі; немовлят, убитих кваліфікованими медсестрами;

жінок і дітей, розстріляних і спалених випускниками середньої школи та коледжу.

Отож я з підозрою ставлюся до освіти.

Моє прохання: допоможіть своїм учням стати людьми. Ваші зусилля ніколи не повинні виробляти навчених монстрів, кваліфікованих психопатів, освічених Ейхманів (Eichmans).

Читання, письмо й арифметика важливі тільки тоді, коли вони слугують тому,

щоб наші діти були людянішими» (Цит. за Pring 1984, Вступ) [6].

Гадаю, ці настанови є першими принципами, із яких потрібно розпочинати укладання третього покоління стандарту початкової освіти, а також зрозуміти, що недодавала і далі недодає нашим дітям початкова школа, після якої вони виявляються не здатними до успішного навчання в основній школі.

2). Чому так сталося?

Чому так сталося, що 2011 р. в школу потрапив стандарт, не спроможний змінити якість української освіти?

На моє переконання, це трапилося передусім через те, що реалізація заходів зі створення нових стандартів здійснювалася при відсутності належного нормативно-правового забезпечення порядку розроблення програмного інструментарію української школи (який в усьому світі називають курикулумом), який би урегулював механізм і відповідальність розроблення стандартів і навчальних програм, їх ухвалення, способи уникнення формального обговорення їх проектів.

Щоб виконувалися умови ефективного розроблення програмного інструментарію, у демократичних державах зміст освіти, політика та стратегія впровадження нового змісту освіти, зокрема, розроблення стандартів, регулюються відповідним рамковим документом (основним документом) нормативно-правової бази, що розробляється у процесі широкого суспільного діалогу з метою обмеження суб'єктивних втручань в освіту.

Створити й ухвалити такий документ – невідкладне завдання української освітньої політики.

Розроблення змісту освіти, курикулуму як його програмного забезпечення, стандартів як компонента курикулуму є справою, що потребує і належного нормативно-правового забезпечення, і достатніх ресурсів та часу.

Як повідомляється в одній із публікацій Національної академії наук США «Стандарти для інжиніринг-освіти в К-12?», підготовленій Комітетом зі стандартів для інжиніринг-освіти К-12 під егідою Національної ради досліджень, у Сполучених Штатах історично склалося, що контент-стандарти створюються й розвиваються коаліціями зацікавлених організацій, людей та експертами у предметній галузі у процесі узгодження на національному рівні. Із досвіду Комітету зі стандартів для інжиніринг-освіти К-12 випливає, що розвиток нових окремих предметних стандартів для шкільних предметів (природничі науки, математика, технологія тощо) потребує декількох мільйонів доларів упродовж трьох – п'яти років. Зокрема, Національні

Стандарти природничо-наукової освіти в США (1996–2001) [7] розроблялися п'ять років, при цьому витрати становили 7 млн доларів (Р. Legro, Музей Науки Koshland, особиста комунікація, 2 лютого 2010) [8, р.16].

Таких за значущістю спроб стандартизації змісту середньої освіти в США з 1980 по 2011 рр. здійснено майже 50 [там само, с. 12–15].

Про обсяги витрат на підготовку українських освітніх стандартів громадськість не інформують, але відомо, що в Україні за проектом Європейського Союзу з упровадження громадянської освіти – фантомного елементу освіти в українській школі – розроблення матеріалів, які за своєю формою певною мірою можна вважати українським еквівалентом курикулуму з громадянської освіти, коштувало 2 млн євро.

Оцінюючи загалом результати роботи тимчасових груп із підготовки українських освітніх стандартів, можна зробити висновок, що витрати на них мінімальні. Заощаджуючи на підготовці рамок курикулуму, розробленні стандартів, їх експериментальній апробації, на інституційній та ресурсній підтримці програмного забезпечення школи, освіта України втрачає своє майбутнє, і далі триватиме її топтання на місці чи навіть сповзання від уже здобутих позицій.

3). Що робити?

Як показує досвід багатьох країн світу, розроблення і впровадження національного курикулуму та у його рамках стандартів змісту освіти – не одноразова мета чи завдання, а багатогранний процес, у якому беруть участь усі стейкхолдери освітньої політики на кількох ієрархічних рівнях із метою орієнтації освіти на потреби учнів як віддзеркалення потреб суспільства. Для цього навчальні предмети конструюються як знання, що

(1) ефективно сприятимуть реалізації ширших цілей, завдань і цінностей освіти,

(2) еволюціонуватимуть відповідно до викликів життя і праці у ХХІ ст.,

(3) повно використовуватимуть потенціал сучасних технологій для досягнення своїх цілей.

«Ми повинні дивитися в дзеркало щодня й запитувати себе: ми увічнюємо проблему чи створюємо рішення?».

Потрібно повернутися до планів Проекту Світового Банку «Рівний доступ до якісної освіти», а саме його другого – фактично не виконаного – компонента «Удосконалення

навчального процесу», зокрема підкомпонента 2.1 «Модернізація навчальних програм» та «Підручники».

Стандарти повинні забезпечувати успішну й доступну дорожню карту для наших викладачів, батьків та учнів. Але спочатку необхідно, мабуть, зрозуміти державний стандарт початкової загальної освіти та його завдання їх розробникам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гегель, Георг Вильгельм Фридрих. *Энциклопедия философских наук* / Г. В. Ф. Гегель. – Москва : Мысль, 1974. (Философское наследие / АН СССР. Ин-т философии). – Т. 1: Наука логики. – 1974. – С. 159.

2. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти. *Постанова КМУ від 20.04.11 року № 462* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/.

3. Москвичова Анастасія. *Куди першокласників приведе «прискорений марш» стандартів Табачника?* / А. Москвичова [Радіо Свобода 28.08.2012] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24691076.html>.

4. Штогрін Ірина: *Табачник ще до ухвалення «мовного» закону зумів його забезпечити* – Гриневич / І. Штогрін [Радіо Свобода 31.08.2012] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24694130.html>.

5. *Основной курикулум для общеобразовательной школы. Финляндия.* (перевод фонда «Сорос Казахстан»). – 56 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eac.soros.kz/index.php?id=33> (24 жовтня 2006 р.).

6. Цитую за: Gillard D. (1992) *Educational Philosophy: does it exist in the 1990s?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.educationengland.org.uk/articles/14philosophy.html.

7. *National Research Council (NRC). 1996. National Science Education Standards.* – Washington, D.C. : National Academies Press.

8. *Standards for K-12 Engineering Education?* / Committee on Standards for K-12 Engineering Education; National Research Council. – Washington, DC : National Academies Press, 2010. – 160 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nap.edu/catalog/12990.html>.

Цитувати: Клепко С. Ф. Думка про третє покоління стандарту початкової загальної освіти / С. Ф. Клепко // Постметодика. – 2015. – № 4. – С. 9–17.

© С. Ф. Клепко, 2015. Стаття надійшла в редакцію 20.11.2015 ■